

3. Дзвінок з Москви // Народна трибуна. – 1965. – № 42. – 7 квітня. – С. 1.

4. Дорожити званням громадянина країни Рад // Народна трибуна. – 1976. – № 6. – 13 січня. – С. 1.

5. Каневская Е.М. Производственный коллектив как субъект трудового права / Е.М. Каневская // Правоведение. – 1981. – № 2. – С. 4349.

6. Кожукало І.П. Підготовка пропагандистських кадрів системи партійного навчання на Україні (1946–1965 рр.) / І.П. Кожукало // Укр. істор. журнал. – 1978. – № 2. – С. 102–106.

7. Костюченко Петро Петрович // Герои страны – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.warheroes.ru/hero/hero.asp?Hero_id=15527. – Назва з екрану.

8. Кравченко І. Трави на поливі / Іван Кравченко // Народна трибуна. – 1981. – № 94. – 13 червня. – С. 1.

9. Курносое Ю. О. Роль інтелігенції України в комуністичному вихованні трудящих (1959–1965 рр.) / Ю.О. Курносое – К.: Наукова думка, 1968. – 180 с.

10. Литвин В.М. Україна на межі тисячоліть (1991–2000 рр.) / В.М. Литвин. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2000. – 360 с.

11. Лісова О. Підвели підсумки першого півріччя / О. Лісова // Чапаєвськ. – 1975. – № 21. – 11 серпня. – С. 2;

12. Об установлении высшей степени отличия – звания Героя Социалистического Труда. Указ Президиума Верховного Совета СССР от 27 декабря 1938 г. // Ведомости Верховного Совета СССР. – 1938. – № 23.

13. Об установлении дополнительных льгот Героям Советского Союза, Героям Социалистического Труда и лицам, награжденным орденами Славы трёх степеней. Указ Президиума Верховного Совета СССР от 6 сентября 1967 г. // Ведомости Верховного Совета СССР. – 1940. – № 36. – Ст. 495.

14. О дополнительных знаках отличия для Героев Социалистического Труда. Указ Президиума Верховного Совета СССР от 22 мая 1940 г. // Ведомости Верховного Совета СССР. – 1940. – № 14.

15. Присвоения звания Героя Социалистической Работы // Народна трибуна. – 1965. – № 61. – 19 травня. – С. 1.

16. Склад райкому Компартії України, обраного ХХХ партійною конференцією // Народна трибуна. – 1974. – № 1. – 1 січня. – С. 2.

17. Хижняк В. П. Комуністичне виховання трудівників села. З досвіду ідейно-виховної роботи партійних організацій на селі в 1959–1970 рр. / В.П. Хижняк. – К.: Наук. думка, 1973. – 168 с.

18. Шкварець В.П. Масово-політична робота партійних організацій України на селі (1956–1959 рр.) / В.П. Шкварець // Наук. праці з історії КПРС. – Вип. 20. – К., 1968. – С. 90–99.

19. Шуляк О.С. Діяльність КП України по зміцненню колгоспів керівними кадрами і спеціалістами сільського господарства в роки семирічки / О.С. Шуляк // Наук. праці з історії КПРС. – Вип. 26. – К., 1968. – С. 35–44.

20. Янюк А.О. Ідеологічна робота Компартії України в період розгортання комуністичного будівництва / А.О. Янюк. – Чернівці, 1970. – 118 с.

Гриченко А.П. Петр Петрович Костюченко – первый Герой Социалистического Труда на Глуховщине: преимущества и недостатки идеологии государственных поощрений в СССР

Статья посвящена вопросу организации системы награждения передовиков социалистических соревнований в Советском Союзе на конкретном примере. Автором исследовано влияние награждения званием Героя Социалистического Труда на дальнейшую трудовую и личную жизнь человека. В частности, обращено внимание на негативные изменения в жизни первого Героя Социалистического Труда на Глуховщине.

Ключевые слова: награды, идеология, Герой Социалистического Труда, передовики сельского хозяйства.

Hrytsenko A.P. Petro Petrovych Kostiuchenko - the first Hero of Socialist Labor in Hlukhiv district: the advantages and disadvantages of the ideology of state incentives in the USSR

The article is devoted to the question of organizing a system of rewarding leading figures of socialist competitions in the Soviet Union on a concrete example. The author investigates the influence of awarding the title of Hero of Socialist Labor to the further labor and personal life of a person. In particular, attention was paid to the negative changes in the life of the first Hero of Socialist Labor in Hlukhiv district.

Key words: awards, ideology, hero of socialist work, leading figures of agriculture.

31.01.2019 р.

**НАУКОВА СПІВПРАЦЯ ВЧЕНИХ
ВСЕСОЮЗНОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО
ІНСТИТУТУ ЛУБ'ЯНИХ КУЛЬТУР
І РУМУНСЬКИХ НАУКОВЦІВ
У 70–80-х РОКАХ ХХ ст.**

У статті вперше розглядаються і аналізуються питання міжнародної співпраці науковців Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур і Соціалістичної Республіки Румунії, які мали важливе значення для подальшого розвитку коноплярства в Румунії.

Ключові слова: Всесоюзний науково-дослідний інститут луб'яних культур, коноплярство, Соціалістична Республіка Румунія, коноплезбиральні процеси, механізація коноплярства, селекція, агрохімія.

Постановою Народного Комісаріату землеробства СРСР від 12 жовтня 1931 року на Чернігівщині (в яку тоді входила нинішня Сумщина) на базі Української дослідної станції прядивних культур у м. Глухові був створений Всесоюзний науково-дослідний інститут конопель (далі ВДІКО), який ще в довоєнний період займався дослідженнями і виведенням нових високопродуктивних сортів луб'яних культур.

Факівці післявоєнного Всесоюзного науково-дослідного інституту луб'яних культур (далі ВДІЛК), який організований у 1944 році шляхом злиття ВДІКО і Всесоюзного науково-дослідного інституту нових луб'яних культур (м. Москва), продовжили аграрні дослідження і протягом 50–60-х років ХХ століття змогли не тільки відновити наукову базу закладу, а і значно розширити її. Дослідження вчених ВДІЛК дали змогу отримувати значно більші врожаї конопель і льону, при використанні менших площ висіву, та втілити у сільськогосподарське виробництво конопелі, що не мали наркотичних властивостей.

Звичайно, що всіма цими здобутками були зацікавлені закордонні партнери СРСР. Адже у 1949 році була створена Рада Економічної Взаємодопомоги (далі РЕВ), штаб-квартира якої знаходилася у Москві. Робота структури РЕВ відповідала роботі апарату великої держави. Слід зауважити, що економіка країн Східної Європи була досить сильно зруйнована в роки Другої світової війни і тому у післявоєнний період за допомогою Радянського Союзу відбувалися її відбудова і відновлення [18, с. 9]. У 1969 році сесія РЕВ прийняла рішення про розробку комплексної програми подальшого поглиблення і удосконалення співробітництва і розвитку соціалістичної економічної інтеграції країн-членів РЕВ. Вказана програма розвитку РЕВ на 20 років була прийнята у липні 1971 року на 25-му засіданні Сесії РЕВ. Комітету і Секретаріату РЕВ були дані доручення організувати у 1975–1977 роках розробку проектів довготривалих цільових програм співробітництва на період до 1990 року. Програми були розроблені для спільного вирішення проблем, в тому числі і в сфері вирощування луб'яних культур [18, с. 12].

П.Т. Борисенко

Історичний досвід показує, що розвиток наукових досліджень прискорюється завдяки плідній міжнародній співпраці і обміну досвідом в галузі сільськогосподарства.

Враховуючи актуальність проблем, які і сьогодні стоять перед коноплярською галуззю України, цікавим є дослідження історичного досвіду співпраці між аграріями Соціалістичної

Республіки Румунія (далі СРР) і науковцями ВНДІЛК в контексті формування нових міжнародних відносин, оскільки налагодження співробітництва із представниками інших країн і залучення їх до наукової співпраці продовжує залишатися актуальним і в сучасній Україні.

На жаль, дане питання не було належно висвітлене в науковій літературі. Адже відома бібліографічна серія «Учені дослідної станції луб'яних культур», яка випущена співробітниками лубінституту, враховує тільки основні біографічні факти з життя видатних науковців і зовсім не розкриває суті міжнародної співпраці. Тому, метою даної праці було за допомогою документів Відомчого архіву Інституту луб'яних культур (протоколів Вченої Ради, звітів про відрядження, наказів, листів, особових справ) дослідити і проаналізувати історію міжнародної співпраці вчених ВНДІЛК і Румунії та дати характеристику основним аспектам спільної роботи і особам, які брали в ній участь.

Коноплярство в Румунії було доволі розвинутим. Так, у 1975 році в СРР висівали близько 40 тис. га конопель. На долю колгоспів припадало від 100 до 450 га, урожай волокна складав в середньому від 8 до 10 центнерів з гектару.

Співпраця радянських і румунських вчених полягала у вирішенні питань надання допомоги по вирощуванню конопель, а саме: дослідження і виведення нових високопродуктивних сортів, вивчення більш ефективних добрив для покращення врожаїв, розробка нової сільськогосподарської техніки для догляду і збирання врожаїв луб'яних культур. Протягом 1975–1980 років у відрядження до Румунії були направлені 15 науковців і співробітників ВНДІЛК [9].

Згідно наказу Міністерства сільськогосподарства СРСР № 32/зк від 11 квітня 1975 року група фахівців в кількості 7 осіб виїхала до СРР з метою надання допомоги у вирощуванні високих врожаїв льону і конопель, де склали програму робіт по вирощуванню цих культур. Робота була розрахована на 5 років. Румунська сторона, в свою чергу, зобов'язувалась надавати допомогу СРСР у вирощуванні сої. Делегація знаходилася в Румунії протя-

гом 7 днів (з 7 по 14 квітня 1975 року).

Одним із членів делегації був співробітник лубінституту Петро Тихонович Борисенко. Науковець, який довгий час займався питаннями землеробства і агротехніки, у 1962 році захистив кандидатську дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата сільськогосподарських наук і працював у закладі на посадах спочатку молодшого, а з 1965 року – старшого наукового співробітника [1].

У 1964–1965 роках учений виконував обов'язки завідувача відділу агротехніки. За час роботи у ВНДІЛК ним були вивчені кращі попередники під коноплі в залежності від фонів добрив, ефективність різних сівозмін із посівами конопель. На момент відрядження мав 18 опублікованих наукових праць.

Під час роботи в Румунії П.Т. Борисенком в сільськогосподарському кооперативі «Ленацхайм» повіту Тиміш була обрана експериментально-виробнича ділянка, на якій розмістили посіви на волокно і насіння. Відзначалося, що площа характеризувалася чорноземними ґрунтами із високим вмістом гумусу, і це давало можливість вирощувати високі врожаї.

У сільськогосподарському кооперативі «Ченад» повіту Тиміш була проведена подібна робота. На відміну від попереднього господарства, тут виробничо-експериментальна ділянка розміщувалася на заплаві річки Муреш (кордон з Угорщиною). Склад ґрунту також відрізнявся, і тому посів проводився із застосуванням більшої кількості насінин конопель. Тут висівали місцевий дводомний сорт конопель Фібрамульт, який користувався популярністю у румунських аграріїв. Всі роботи по висіву конопель відбувалися за допомогою радянських сіялок.

Під час спільної роботи було вирішено автоматизувати процес збирання урожаю за допомогою збиральних машин. Тому румунська сторона просила на цей період надіслати механізаторів для допомоги при випробуванні трьох зразків румунських збиральних машин і двох машин виробництва СРСР ЖСК-2,1 і ККП-1,8, які були закуплені в Радянському Союзі.

Всі стебла конопель здавалися на пенькозаводи для переробки на волокно. Костра використовувалася для виготовлення костроплит.

Наприкінці візиту агрономам сільськогосподарських кооперативів «Ленацхайм» і «Ченад» були надані детальні рекомендації по вирощуванню і збиранню конопель, а також складений план подальших робіт [12, арк. 94].

Перший візит до СРР дав можливість українським фахівцям детально ознайомитися із досвідом вирощування конопель в Румунії, і вони вважали доцільним перейняти деякі агротехнічні прийоми в боротьбі зі шкідниками рослин [11, арк. 95].

Наступним вченим лубінституту, направленим до Румунії, був Анатолій Васильович Тарасов. Вчена Рада ВНДІЛК подаремно обрала його кандидатуру, адже довгий час свого життя науковець присвятив вивченню агрохімічних методів. Ним була захищена дисертація

на тему: «Ефективність симазину і атропіну у боротьбі із бур'янами на насінницьких посівах конопель». Станом на 1975 рік він опублікував 12 статей з цієї тематики [8]. З 1965 року науковець очолював відділ агротехніки ВНДІЛК, був членом секції Всесоюзної академії сільськогосподарських наук ім. В.І. Леніна (далі ВАСГНІЛ).

Перед досвідченим науковцем ставилося завдання надання допомоги і консультацій під час збирання зеленцевих конопель співробітникам інституту Ю.І. Влащенко, В.Г. Відненко і В.С. Филипчуку, які перебували в СРР з 22 вересня по 9 жовтня 1975 року і підготували та налагодили дві жнивarki ЖСК-2,1 (їх повністю переобладнали під умови роботи в Румунії) і ККП-1,8. Одночасно була проведена дефоліація і десикація конопель під керівництвом фахівців лубінституту. Коноплі виростили до 3,5 м, але на такому стеблості машини радянського виробництва працювали не зовсім ефективно, оптимальна довжина рослин не повинна була перевищувати 2–2,5 м [3; 11, арк. 116].

У жовтні 1975 року із діловим візитом у відповідь Радянський Союз відвідали також і представники Румунії у наступному складі: Сегерчану Опреа – головного інженера, Гончару Володимира – начальника відділення тресту і Блага Ніколая – генерального директора переробного заводу. Делегація відвідала м. Глухів, де ознайомилася із роботою науковців лубінституту, дослідним господарством і новими провідними розробками вітчизняних вчених у галузі коноплярства. Під час зустрічі була досягнута домовленість подальшої співпраці науковців обох країн [10].

Особливу зацікавленість у румунських фахівців викликали розробки в галузі агрохімії, а саме нові технології живлення і стимуляції росту рослин та техніка, що призначалася для механізованого збирання. Тому у 1976 році основним завданням співпраці аграріїв стало нове закладення спільних експериментальних посівів конопель, що призначалися для механізованого збирання.

Для погодження основних етапів спільної роботи на 1976 рік на початку року Румунію відвідав директор ВНДІЛК Григорій Іванович Сенченко, який мав нагоду ознайомитися із посівами конопель в країні, вислухати всі проблеми даної галузі, а також визначитися, кого із фахівців інституту слід направити до СРР. Так, на Вченій Раді ВНДІЛК було вирішено відрядити до Румунії Анатолія Петровича Матюхіна – старшого наукового співробітника лабораторії агрохімії і Павла Арсентійовича Голобородька – старшого наукового співробітника лабораторії агротехніки. Обидва фахівці мали великий досвід наукової діяльності і довгий час працювали в лубінституті [14, арк. 1].

Вчені зазначали, що у 1976 році експериментально-виробничі посіви конопель закладалися у 2-х повітах: у повіті Тиміш в сільськогосподарських кооперативах Жимболія, Ленацхайм, Білед і Ловрін на площі 200 га та у повіті Арад у кооперативі Недлак на площі 50 га.

При проведенні посіву співробітниками дослідної стан-

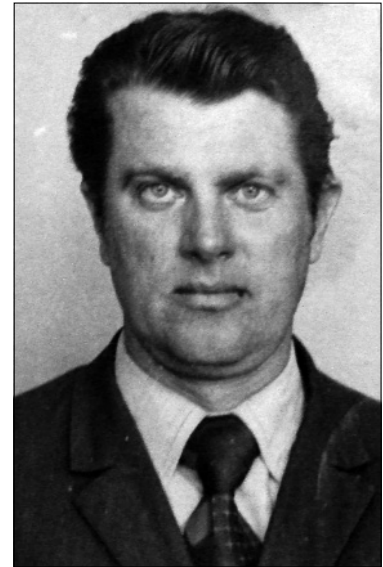
ції Ловрін підбиралися ділянки під посів конопель. За допомогою українських вчених була розроблена нова система живлення на кожній ділянці, в залежності від родючості ґрунту, попередника і його удобреності, та агротехніка вирощування конопель [14, арк. 1]. При цьому в технологію вирощування конопель, у порівнянні із прийнятою в Румунії, були внесені зміни, направлені на отримання вирівняного, невисокорослого стеблостою, що придатний до збирання радянськими коноплезбиральними машинами. Для висіву цього разу використовувалося насіння радянського сорту Краснодарська 35. Обробка ґрунту, висів, догляд за посівами, боротьба зі шкідниками проводилася за допомогою румунських машин.

Процес збирання також відбувався по-новому. Для налагодження роботи збиральної техніки до СРР другий рік поспіль були відряджені фахівці відділу механізації лубінституту, які безпосередньо брали участь у її створенні.

У відповідності до контракту між МСГ СРСР і СРР в господарствах Румунії у 1976 році збирання насінневих посівів відбувалося жнивarkами-снопов'язалками ЖСК-2,1 і коноплекомбайнами ККП-1,8. Збиральні роботи проводилися в чотирьох кооперативах – Ленацхайм, Ловріне, Біледі і Жимболії. Всього працювало в цих господарствах 4 комбайни, по одному в кожному з них [14, арк. 2].

Середньодобова продуктивність праці одного комбайну складала 1,4 га. Найпродуктивнішим виявився день 14 жовтня, коли за день 4 комбайни зібрали 10,1 га конопель, а кожним комбайном окремо – від 2,2 до 3,0 га. Невисокі результати роботи машин пояснювалися низкою причин, головною із яких була наявність в комбайнах значної кількості конструктивних і виробничих недоліків, низька якість виготовлення машин, відсутність запчастин, а також присутність в стеблості невибраної поскони. При цьому фахівцями було відмічено, що на експериментально-виробничих посівах досягалась більш висока продуктивність і надійність роботи збиральних машин, ніж на звичайних.

У вересні 1976 року Радянський Союз також відвідали румунські аграрії у складі Срейка, Надта і Віорела. Фахівці провели у Глухові 4 дні і мали нагоду ознайомитися із діяльністю науковців інституту і роботою дослідного господарства. Особливу зацікавленість румунських гостей викликали нові розробки сільськогосподарської техніки.

М.В. Рудніков

П.А. Голобородько

Продовжуючи співпрацю обох країн, у 1977 році (14–29 квітня) протягом 14 днів в Румунії знову перебував П.А. Голобородько. Провідний вчений ВНДІЛК вже втретє відвідував СРР. Його досвід давав можливість здійснювати кваліфіковану допомогу румунським аграріям, адже у 1977 році він захистив кандидатську дисертацію на

тему: «Хімічна дефоліація і десикація конопель», результати якої знайшли застосування в сільськогосподарському виробництві. За період роботи в інституті П.А. Голобородько виконував ряд науково-дослідних робіт, що мали важливе виробниче значення, в тому числі вперше в СРСР ним були проведені всебічні дослідження різних способів хімічної дефоліації і десикації конопель, в результаті чого були виявлені і рекомендовані для цієї мети найбільш ефективні препарати, встановлені їх оптимальні дози і терміни застосування. За його участю також була розроблена технологія дефоліації і десикації конопель за допомогою авіації.

За результатами своїх наукових досліджень вченим станом на 1977 рік було опубліковано 11 статей [4, арк. 64]. Тому під час чергового відрядження до Румунії він проводив вже традиційну роботу по відборі ділянок для висіву експериментальних зразків конопель, а також вносив корективи у традиційну технологію вирощування конопель в Румунії. Об'єктами дослідження знову стали господарства Жамболії, Ленецхайму, Біледу, Ловрину і Недлаку. Слід відзначити, що саме у 1977 році вперше експериментально-виробничий посів конопель на двобічне використання проводився і у повіті Бихор на дослідній станції Орадея на площі 90 га (50 га угорського сорту Комполт і 40 га – Краснодарська 35). Спільно із фахівцями дослідної станції була також розроблена технологія вирощування конопель [15, арк. 2].

Під час відрядження П.А. Голобородьком була розроблена нова система живлення рослин на кожній ділянці окремо, в залежності від родючості ґрунту, попередника і його удобреності. Основним завданням 1977 року було отримання невисокого стеблостою, що був придатний до машинного збирання.

Збирання врожаю відбувалося за прикладом минулого року коноплезбиральними комбайнами ККП-1,8 конструкції ВНДІЛК [15, арк. 3].

Також в середині серпня 1977 року для набуття досві-

ду під час процесу збирання СРСР відвідав директор Румунської дослідної станції Роман Марчелл. Він особисто спостерігав цей процес у дослідному господарстві інституту і мав змогу ознайомитися із новими і провідними розробками вчених ВНДІЛК [10].

Наступне відрядження глухівських вчених до Румунії відбулося через 2 роки, 8–10 жовтня 1979 року.

По завданню МСГ СРСР до СРР була направлена делегація наукових співробітників лубінституту, яку представляли старший науковий співробітник відділу механізації Микола Васильович Рудніков і старший науковий співробітник відділу селекції Лідія Михайлівна Горшкова [16, арк. 1].

За час перебування в СРР вчені відвідали Академію сільськогосподарських наук (м. Бухарест), Науково-дослідний інститут зернових і технічних культур, (м. Фундуля), Науково-дослідну сільськогосподарську станцію (м. Ловрін) і фабрику конопель (м. Синніколау-Маре). Науковцями було відмічено, що сільське господарство СРР представляло собою одну із основних виробничих галузей народного господарства країни. Разом із харчовою промисловістю воно на відповідному рівні забезпечувало населення країни продуктами харчування і вносило значну долю в експорт народного господарства. Певне місце в цій галузі займало вирощування конопель.

Посівні площі залишалися на рівні 40 тис. га, серед них 10 тис. га – на насіння. Основним районаним сортом, який займав виробничі площі в країні, був як і раніше дводомний сорт Фібрамульт 151, виведений професором Чапою. Вміст волокна в стеблах конопель цього сорту складав 25%, врожай стебел 80–90 ц/га. Вітчизняних однодомних сортів Румунія не мала [16, арк. 1].

Питаннями селекції під час відрядження займалася Л.М. Горшкова, яка мала значний досвід роботи в цій галузі і була співавтором на той час 6-ти районаних сортів однодомних конопель. Всі сорти, які були виведені за її участю, мали низький вміст каннабіноїдних сполук.

У 1971 році Лідія Михайлівна захистила дисертацію на тему: «Фізико-біологічні особливості конопель різної статі дводомної і однодомної форм» і отримала вчене звання кандидата біологічних наук [5].

Вся селекційна робота по коноплях в СРР відбувалася на науково-дослідній сільськогосподарській станції Ловрін, яка розташовувалася в західній частині країни. Керівництво станцією здійснював науково-дослідний інститут зернових і технічних культур, розташований в Фундулі.

Л.М. Горшкова

Станція обслуговувала західну зону країни. Найбільші площі конопель були розміщені в західній і центральній частинах. На сході країни розміщувалися невеликі посіви в 4-х повітах, в південній частині країни ближче до Болгарії знаходились ще 2 повіти.

Так сталося, що у першій половині 70-х років в Румунії дуже широко використовувалось штучне волокно, що призвело до зупинення селекційної роботи по коноплях. Після отримання дводомного сорту конопель Фібрамульта 151 нові сорти не виводилися. Систематична селекційна робота по коноплях була розпочата 6–7 років назад. Перед усім Румунські селекціонери отримали похідний матеріал із СРСР, Польщі, Угорщини, Італії і інших країн, приблизно 15 сортів, серед яких 3 однодомні. Отримані сорти у 1975 році були висіяні на селекційній ділянці в Ловрині. Л.М. Горшковою був зроблений аналіз врожайності конопель, який показав, що за вмістом волокна сорти ВНДЛК перевершують кращий румунський вітчизняний сорт Фібрамульта 151. Особливо гарні господарсько-цінні ознаки мав сорт Дніпровська 4.

За останні роки румунською селекціонеркою Параскевою Родика-Аної був отриманий і переданий у державне сортопробування сорт дводомних конопель Ловрін 110, який, очевидно, був отриманий за допомогою радянських південних сортів. У 1976 році додатково до сортів, що вже існували, були висіяні середньоруські сорти ЮС-8, ЮС-11 і Глухівська-10. Серед них тільки сорт ЮС-11 перевищував стандартний сорт Фібрамульта 151 по врожаю насіння на 11%. Також Л.М. Горшкова виділила, що в перший рік посіву вітчизняні сорти мали високі показники майже по всім господарсько-цінним ознакам: врожаю стебел і насіння, вмісту волокна. Але з кожним наступним роком їх ознаки поступово втрачалися.

Основною метою селекціонерів СРР було відтворення вітчизняних однодомних сортів. Всі дослідницькі роботи виконувалися вручну, відчувалася велика нестача малої механізації. Тому вчені вважали за необхідне посилено працювати над проблемою отримання однодомних сортів конопель, що дало б можливість збирати врожай за допомогою комбайнів.

Було також відзначено, що селекційна робота по визначенню вмісту каннабіноїдних сполук румунськими селекціонерами не проводилася. Ці питання навіть не бралися до уваги [16, арк. 7].

Що стосувалося механізації, то вивченням цього аспекту займався М.В. Рудніков, який вже неодноразово мав нагоду попрацювати в Румунії і міг визначити зміни, які відбулися в галузі протягом останніх років, адже процес збирання конопель був найбільш трудомістким у вирощуванні культури. В цьому напрямку в СРР велися певні роботи.

Микола Васильович був безпосереднім учасником дослідження робітничих органів коноплезбиральних машин, брав участь у розробці конструкцій, дослідженні і втіленні у виробництво всіх машин виробництва ВНДЛК [7].

У сезон 1978 року Тимішоарським політехнічним інститутом була створена розстилочна машина МРС-2,4 для збирання зеленцевих посівів конопель. Після перевірки першого зразка цієї машини у виробничих умовах були внесені деякі покращення, що стосувалися якостей міцності окремих їх вузлів, а до збирального сезону 1979 року була випущена дослідна партія цих машин в кількості 10 штук для широкої виробничої перевірки. Саме 1979 року цією технікою було зібрано 400 га конопель із середнім змінним виробітком 4–5 га. Розстилочна машина підкуповувала своєю простотою і, не дивлячись на деякі недоліки, представляла певний інтерес. Вона була включена до плану спільних робіт, згідно якого в подальшому була представлена для вивчення в умовах господарств СРСР, що сіяли коноплі, у 1981 році.

Певну цікавість для вітчизняних фахівців представляла італійська машина «Перуззо», яка призначалася для збирання сорго. Румунські коноплярі використовували її для збирання конопель [16, арк. 11].

Вивчивши особливості селекційної роботи по коноплях і механізації її в СРР, вчені ВНДЛК вважали за потрібне підсилити допомогу румунським селекціонерам в напрямку виведення однодомних сортів конопель [16, арк. 13].

І тому, на запрошення радянських вчених, упродовж 23.11.–5.12.1979 року у лубінституті знаходились румунські селекціонери у складі Сегерчану Опреа і Парасківи Родика-Ані. Протягом 13 днів вони вивчали науковий досвід колег і знайомилися із провідними методами селекційної роботи. Особливу зацікавленість викликали нові високопродуктивні сорти однодомних конопель. На завершення візиту обидві сторони висловили побажання продовжити спільні дослідження в цьому напрямку.

Для продовження спільної роботи до СРР були направлені провідні науковці ВНДЛК: директор дослідно-виробничого господарства лубінституту Григорій Пилипович Руденко і завідувач лабораторії селекції ВНДЛК В'ячеслав Гаврилович Вировець. З 22.09. по 5.10.1980 року вчені працювали з румунськими колегами над напрямками селекції конопель і питаннями механізації конопляних господарств.

Обидва співробітники інституту мали значний досвід наукової діяльності. Так, Г.П. Руденко з 1971 року працював в структурі ВНДЛК головним бухгалтером дослідного господарства, 1977 року був призначений на

Г.П. Руденко

Вировець В.Г.

посаду директора цього підрозділу. За час роботи добре ознайомився із специфікою вирощування насіннєвих конопель [6]. В.Г. Вировець з 1973 року очолював лабораторію селекції. Успішно проводив дослідження по селекції високоволокнистих сортів однодомних і дводомних конопель. Станом на 1980 рік був співавтором 7-ми високопродуктивних

сортів. Починаючи із 1959 року, працював над створенням жовтостебельних конопель, які по вмісту волокна наближалися до високоволокнистих сортів. Неодноразово виїздив в закордонні наукові відрядження з метою вивчення особливостей селекції конопель і льону [2].

Виконуючи технічне завдання з даної теми, вченим була надана можливість відвідати дослідні станції в м. Турда і м. Ловрін, науково-дослідний інститут зернових і технічних культур в м. Фундулі, пенькозаводи в м. Бихорі і м. Синікола-Маре та колгосп в Джамболі. В бесідах і дискусіях під час огляду польових дослідів, лабораторій, полів та засобів механізації вони вивчили задачі і особливості селекційного процесу, ознайомилися із агротехнічними прийомами вирощування, механізації збирання і технології переробітку конопель [17, арк. 1].

Посіви конопель в Румунії збільшувалися. У 1980 році вони склали 42 тис. га. По відношенню до загальної кількості ріллі в СРР висівалося в 7 разів більше конопель, ніж в СРСР. Середній врожай волокна коливався у межах 12–15 і насіння 6–8 ц/га.

Всі посіви у 1980 році були, як і раніше, зайняті одним сортом дводомних конопель Фібрамульта 151. В Румунії були розпочаті інтенсивні селекційні роботи по відтворенню сортів однодомних конопель. Сорт Фібрамульта 151 давав врожай соломи 80–90, врожай насіння 6–8 ц/га при вмісті волокна в стеблах 22–23%. Новий сорт Ловрін 110 перевищував Фібрамульта 151 на 8–10% по врожаю соломи, на 14–15% по волокну і на 12–20% по насінню, відрізняючись при цьому більш тривалим вегетаційним періодом.

Враховуючи зосередженість посівів дводомних конопель в південно-західній частині Румунії, селекційні роботи по однодомних коноплях з метою надійної ізоляції в східній частині країни були розпочаті на станції Секуемі, де кліматичні умови були близькими до Молдавії, а румунські селекціонери поклали великі надії на акліматизацію радянських сортів однодомних конопель [17, арк. 2].

Коноплі були трудомісткою технічною культурою, і

тогочасні засоби механізації, розроблені в різних країнах, що сіяли коноплі, навіть при їх достатній досконалості не дозволяли забезпечити оптимальну кількість потреби машин на одиницю площини з тим, щоб повністю відмовитися від ручної праці. У зв'язку із цим в Румунії прискореними темпами розроблялися нові засоби механізації збирання, обмолоту, підбору стебел і тюковки снопів. Слід відзначити, що нові машини повторювали, в основному, радянську технологію механізації збиральних і післязбиральних робіт, але при цьому вводилися нові елементи. Так, у жовтні 1980 року завершувалися випробування пробного випуску 50-ти машин МРЦ-2,4, які представляли собою практично радянську причіпну розстилочну жниварку для стебел. Але в Румунії її зробили самохідною із фронтальним ріжучим апаратом.

Проходив також випробування підборщик стебел. Науковцям ВНДІЛК не довелося побачити цю машину в роботі, але, судячи із розповідей фахівців, він був подібний до підборщика радянського виробництва, хоча румуни стверджували, що машина мала принципові відмінності в конструкції головних вузлів.

Як вихід із положення, в господарствах Румунії застосовувався для обробітки конопель комбайн «Глорія», що призначався для обмолоту 22-х культур.

Також румунські фахівці розробляли конструкцію тюковщика снопів конопель, експериментальний зразок якого більше наближався до варіанту угорського тюковщика. Коноплярі Румунії не сумнівалися у великих перевагах використання тюків конопель як для перевезення і зберігання соломи, так і для її мочки.

Одночасно із радянськими вченими досвідом вирощування однодомних конопель і механізацією процесів обробітки цікавилися і румунські фахівці: Роман Марчелл – директор румунської дослідної станції, Геукє Константин – селекціонер дослідної станції. Делегація перебувала в СРСР з 28 вересня по 9 жовтня 1980 року. Ними був відмічений високий рівень роботи глухівських селекціонерів і якість нових високопродуктивних сортів конопель, а також висловлене бажання подальшої співпраці у напрямку селекції і технічного забезпечення коноплярства [10].

Отже, детально розглянувши міжнародну співпрацю вчених СРР і ВНДІЛК, можна зробити висновки, що вона була взаємовигідною. При заключенні контракту про співробітництво радянська сторона в обмін на допомогу у вирощуванні конопель отримувала від румунських аграріїв наукові і технічні консультації у галузі вирощування сої.

За період довгої спільної роботи, яка тривала упродовж 1975–1980 років, радянські науковці неодноразово виїздили до Румунії і приймали іноземні делегації у ВНДІЛК. Були досягнуті певні успіхи у розвитку румунського коноплярства, а саме: розширені площі висіву конопель, що дало можливість СРР повністю забезпечити країну в потребах конопляної продукції; застосовані добрива і хімічні препарати для живлення, обробітки і захисту рослин, що дало можливість значно покращити уро-

жайність конопляних посівів; за допомогою радянських високоврожайних сортів конопель були виведені нові (Ловрін 110 і Секуені 1), які були районовані і успішно висівалися на території Румунії; задіяні для обробітки і збирання конопель радянські сільськогосподарські машини, які скоротили час і витрати на збирання рослин, а також підвищили якість збирання.

Вчені ВНДІЛК мали можливість знайомитися із механізованими розробками румунських інженерів і технікою, яку вони закуповували за кордоном та використовувати сучасні технології у створенні нових машин.

ПОСИЛАННЯ

1. Відомчий архів Інституту луб'яних культур Української Академії аграрних наук (далі – ВАЛКУААН), особова справа П.Т. Борисенка, пагінація відсутня.
2. ВАЛКУААН, Особова справа В.Г. Вировця, пагінація відсутня.
3. ВАЛКУААН, Особова справа Ю.І. Власенко, пагінація відсутня.
4. ВАЛКУААН, Особова справа П.А. Голобородька, 216 арк.
5. ВАЛКУААН, Особова справа Л.М. Горшкової, пагінація відсутня.
6. ВАЛКУААН, Особова справа Г.П. Руденка, пагінація відсутня.
7. ВАЛКУААН, Особова справа М.В. Руднікова, пагінація відсутня.
8. ВАЛКУААН, Особова справа А.В. Тарасова, пагінація відсутня.
9. ВАЛКУААН, Справка о выезде в СРР научных сотрудников ВНИИЛК 1975–1980 гг., 1 с.
10. ВАЛКУААН, Справка о выезде специалистов СРР по ВНИИЛК 1975–1980 гг., 1 с.
11. ВАЛКУААН, Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1975 г., 176 с.
12. ВАЛКУААН, Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1976 г., 145 с.
13. ВАЛК, Протоколы заседаний Ученого Совета ВНИИЛК за 1979 г., 100 с.
14. ВАЛКУААН, Отчет о работе коноплеуборочных комбайнов в СРР в 1976 г., 2 с.
15. ВАЛКУААН, Отчет ст. научного сотрудника ВНИИЛК Голобородько П.А. о командировке в СРР в 1976–1977 гг., 2 с.
16. ВАЛКУААН, Отчет о командировке в СРР по изучению опыта работы селекционеров и механизаторов, которые занимались выращиванием конопли в 1979 г., 13 с.
17. ВАЛКУААН, Краткий отчет о командировке в СРР советской делегации в составе Руденко Г.Ф., директора исследовательско-производственного хозяйства ВНИИЛК и Вировца В.Г., заведующего лабораторией селекции ВНИИЛК в 1980 году, 3 с.
18. Даниленко В. Співробітництво країн-членів РЕВ: критичний аналіз проблем, Академія наук Української РСР. Інститут історії. – К., 1989 р. – 19 с.

Базиль С.М. Научное сотрудничество ученых Всесоюзного научно-исследовательского института лубяных культур и румынских специалистов в 70–80-х годах XX ст.

В статье впервые рассматриваются и анализируются проблемы международного сотрудничества ученых Всесоюзного научно-исследовательского института лубяных культур и Социалистической Республики Румынии, которые имели важное значение для дальнейшего развития коноплеводства в Румынии.

Ключевые слова: Всесоюзный научно-исследовательский институт лубяных культур, коноплеводство, Социалистическая Республика Румыния, коноплеуборочные процессы, механизация коноплеводства, селекция, агрохимия.

Basil S.M. Scientific cooperation of scientists of the All-Union Research Institute of bast cultures and Romanian scientists in the 70–80 years of the twentieth century

In the article for the first time the issues of international cooperation of scientists of the All-Union Research Institute of bast cultures and the Socialist Republic of Romania, which were of great importance for the further development of hemp in Romania, are discussed and analyzed.

Key words: All-Union Research Institute of bast cultures, cannabis, Socialist Republic of Romania, cannabis harvest processes, mechanization of collecting hemp, selection, agro chemistry.

25.02.2019 р.

УДК 378(477.52)«198/199»

Я.І. Кукуленко

ПЕДАГОГІЧНІ ІНСТИТУТИ СУМЩИНИ У РОКИ ПЕРЕБУДОВИ (ДРУГА ПОЛОВИНА 80-х рр. – ПОЧАТОК 90-х рр. ХХ ст.)

У статті характеризуються основні напрямки діяльності педінститутів Сумщини. Автор зазначає, що складно вирішувалося питання щодо забезпечення вишів висококваліфікованими викладацькими кадрами. Водночас, зросла кількість спеціальностей, за якими готували кадри, педінститути стали осередками з вивчення української мови російськомовної Сумщини, важливими методичними центрами регіону, певних успіхів досягли в науково-дослідній роботі. Зазначається, що у вишах намагалися вирішити питання зміцнення навчально-матеріальної бази, але не завжди успішно.

Ключові слова: інститут, викладач, студент, спеціальність, ґуртожиток.

Період перебудови, як і кожна «революція згори», був доволі обмеженим і непослідовним. Але головне значення перебудови полягало в тому, що вона спричинилася до різкого зростання політичної активності широких народних верств. Певну роль у подоланні наслідків комуністичної ідеології відіграли й колективи педагогічних вищих закладів освіти радянської України, зокрема педінститути Сумської області. Діяльність цих навчальних закладів у перебудовний період практично не досліджена. Окремі фрагменти даної проблеми зустрічаємо лише в праці В.К. Майбороди [1]. Тому, використавши документи центральних державних архівів, матеріали тогочасної періодичної преси, спробуємо окреслити основні напрями діяльності вишів.

Упродовж 80-х рр. – на початку 90-х рр. ХХ ст. педагогічні кадри для освітніх закладів Сумщини готували Глухівський імені С.М. Сергєєва-Ценського і Сумський імені А.С. Макаренка педінститути [2, арк. 79; 3, арк. 79; 4, арк. 114; 5, арк. 152; 6, с. 4]. Перший з цих вишів у 1986 р. очолював Л.В. Гнатюк. Проректором з навчальної і наукової роботи працювала Т.В. Гуренкова, із заочного навчання – Є.І. Горбенко, із адміністративно-господарської роботи – П.М. Карпенко [7, арк. 4]. Станом на вересень 1990 р. посаду виконувача обов'язки ректора педінституту обіймав М.П. Волос. Тоді ж ректором Сумського педінституту працював І.Т. Качан [8, арк. 8].

Формувалася структура вишів. Зокрема, у 1986 р. Глухівський педінститут мав у своєму складі два факультети: підготовки вчителів початкових класів і загальнотехнічних дисциплін [7, арк. 4–5].

Складно вирішувалося питання щодо забезпечення вишів висококваліфікованими викладацькими кадрами. На 1 січня 1986 р. у Глухівському педінституті працювали 115 штатних викладачів, у т. ч. 1 доктор наук і 32 кандидати наук (якісний склад викладачів із науковими ступенями становив 28,7%) [9, арк. 36], на 1 січня 1987 р. – відповідно 131, 3 і 40 (32,8%), на 1 жовтня 1989 р. – 147, 1 і 40 (27,9%). За цим показником виш посідав останнє місце серед педінститутів республіки [10, арк. 79]. Перспективи на покращення цих показників